



MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**



**15-16-MAY
2026-YIL**



**Google
Scholar**



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**

*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)*

JIZZAX-2026

tadqiqotchilik mustaqilligini rag'batlantiradi va zamonaviy psixologiyada zarur bo'lgan kasbiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Geller, E.** (2024). *Advanced Methodology in Experimental Psychology: A Student Guide*. Academic Press.
2. **Smith, J., & Doe, A.** (2025). *Digital Tools for Psychological Experiments: PsychoPy and Beyond*. Journal of Behavioral Research, 12(2), 45-60.
3. **Ivanov, I. I.** (2026). *Ethical Standards in Psychological Research*. University Publishing House.
4. **Nash, M. T., et al.** (2025). *Psychological Flexibility and Experimental Paradigms*. In: InPACT 2026 Conference Proceedings, pp. 65-69.
5. **Zhu, L., et al.** (2024). *Behavior Research Methods: Statistical Reporting in 2024*. Nature Portfolio Journal.

PSIXOLOGIK TEST JARAYONIGA SINALUVCHILARNING SUBYEKTIV TAYYORLIGI

Usmanov Salahdin Alikulovich, Arakulov Gayrat Tulkinovich
O'zbekiston Milliy Universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot psixologik test jarayoniga sinaluvchilarning Sub'yektiv tayyorligini tizimli o'rganish, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash va tashxislash natijalariga ta'sirini empirik jihatdan baholashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Sub'yektiv tayyorlik, psixologik testlash, test xavotiri, motivatsion tayyor bo'lish, hissiy tayyorlik, tashxislash sifati, STI.

Kirish. Psixologik tashxislash uzoq yillar davomida asosan testning texnik xususiyatlariga — ishonchliligi, validligi va me'yoriy asoslariga — e'tibor qaratdi. Biroq sinaluvchining psixologik holati, test jarayoniga munosabati va tayyorligi kabi Sub'yektiv omillar tashxislash natijalari sifatiga sezilarli ta'sir qilishi mumkin [7, 10]. Ushbu "sub'yektiv tayyor bo'lish" omili hamon psixologik tashxislash sohasida yetarli darajada o'rganilmagan muammo bo'lib qolmoqda.

Sub'yektiv tayyorlik tushunchasi an'anaviy tarzda ta'lim psixologiyasida o'rganilgan, ammo psixologik tashxislash kontekstida uning operatsional ta'rifi va o'lchov vositalari shakllanmagan [8]. Bu bo'shliqni to'ldirish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim: diagnostik xatoni minimallashtirish va axloqiy standartlarga rioya qilish ko'p jihatdan sinaluvchining tayyorligi bilan bog'liq.

Mavjud adabiyotlar tahlili uch asosiy muammoni ko'rsatadi, birinchidan, "Sub'yektiv tayyorlik" tushunchasining konseptual aniqlanmaganligi; ikkinchidan, maxsus o'lchov vositasining yo'qligi; uchinchidan, bu o'zgaruvchining test natijalariga ta'sirini tekshiruvchi empirik tadqiqotlarning kamligi.

Mavjud tadqiqotlar test xavotiriga ko'proq e'tibor qaratadi ammo test xavotiri Sub'yektiv tayyorlikning faqat hissiy komponentini ifodalaydi. Tayyorlikning kognitiv, motivatsion, xulq-atvor va jismoniy o'lchovlari alohida konseptual modelda integratsiya qilinmagan.

Tadqiqot maqsadi. Tadqiqot uchta asosiy maqsadni ko'zlaydi: (1) Sub'yektiv tayyorlik tuzilmasini empirik tekshirish; (2) STI vositasini ishlab chiqish va validatsiya qilish; (3) tayyorgarlik aralashuvining test sifatiga ta'sirini baholash.

Tadqiqot metodologiyasi va metodlari. Tadqiqotda nazorat guruhli eksperimental dizayn qo'llandi. Ishtirokchilar tasodifiy tarzda tajriba ($n=86$) va nazorat ($n=91$) guruhlariga taqsimlandi. Oldingi o'lchov, aralashuv va yakuniy o'lchov bosqichlarini o'z ichiga olgan ketma-ket jarayon o'tkazildi (1-shakl).

Tajriba guruhi 4 sessiyadan iborat tayyorgarlik treningida qatnashdi: (1) test jarayoni va maqsadini tushuntirish; (2) nafas nazorati va relaksatsiya texnikalari; (3) kognitiv restrukturizatsiya; (4) motivatsion yo'naltirish suhbat. Nazorat guruhi faqat standart test ko'rsatmalarini oldi.

Tanlama uchta oliy o'quv yurtlarining talabalari ($N=177$, yosh: $18-35$, $M=22.4$, $SD=4.1$) dan iborat. Kirish mezoni: ixtiyoriy ishtirok, psixologik tashxis yo'qligi. Chiqish mezoni: so'rovnoman to'liq to'ldirmaslik, 2+ trening sessiyasini o'tkazib yuborish (1-jadval).

1-jadval

Ishtirokchilarning demografik tavsifi

Demografik ko'rsatkich	Tajriba guruhi ($n=86$)	Nazorat guruhi ($n=91$)
Yosh, M (SD)	22.1 (3.9)	22.7 (4.3)
Ayollar, n (%)	52 (60.5%)	57 (62.6%)
Erkaklar, n (%)	34 (39.5%)	34 (37.4%)
O'qish yili, M (SD)	2.8 (1.1)	2.9 (1.0)
Avvalgi test tajribasi, %	67.4%	69.2%

Guruhlar yosh ($t(175)=0.91$, $p=0.36$), jins ($\chi^2(1)=0.07$, $p=0.79$) va avvalgi test tajribasi ($\chi^2(1)=0.05$, $p=0.82$) bo'yicha dastlab farqlanmadi.

Sub'yektiv tayyorlik indeksi (STI) — maxsus ishlab chiqilgan 30 bandli, 5 ballik Likert shkalasidagi so'rovnoma.

STI ning besh quyi shkalasi: (1) *motivatsion tayyorlik* (6 band; $\alpha=.82$); (2) *kognitiv tayyorlik* (6 band; $\alpha=.79$); (3) *hissiy tayyorlik* (6 band; $\alpha=.85$); (4) *xulq-atvor tayyorligi* (6 band; $\alpha=.77$); (5) *jismoniy tayyorlik* (6 band; $\alpha=.74$). Umumiy STI: 30 band, $\alpha=.88$, ballar diapazoni 30–150.

Test xavotiri o'lchovi uchun TAI Spielbergerning moslashtirilgan versiyasi ($\alpha=0.88$) qo'llandi [7]. Test natijasi sifati ko'rsatkichi sifatida standartlashtirilgan

kognitiv qobiliyatlar testidagi xomaki ball va kuzatuvga asoslangan "test o'tkazish madaniyati" shkalasi ishlatildi.

Barcha tahlillar R (v.4.3.1) muhitida amalga oshirildi: CFA (lavaan paketi), mustaqil *t*-test (Kohen *d* bilan), Pearson korrelyatsiya. Ahamiyatlilik darajasi $p < .05$.

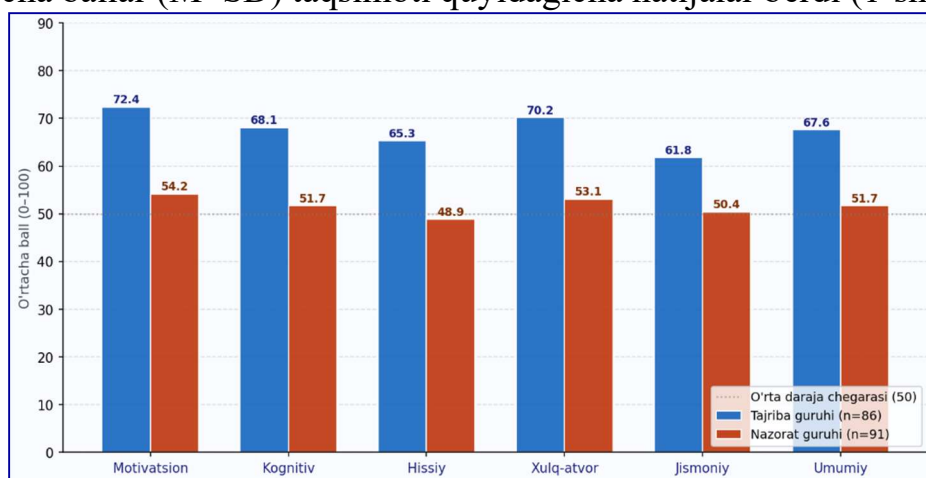
Natijalar. Besh omilli model ma'lumotlarga yaxshi mos keldi: $CFI = 0.94$, $TLI = 0.92$, $RMSEA = 0.061$ [90% CI: 0.048, 0.075], $SRMR = 0.059$. Umumiy $\alpha = 0.88$ [2]. Sub'yektiv tayyorlik indeksi quyi shkalalarining psixometrik ko'rsatkichlari quyidagicha bo'ldi (2-jadval).

2-jadval

STI quyi shkalalarining psixometrik ko'rsatkichlari

Quyi Shkala	Bandlar	α	M (SD)	Diapazon
Motivatsion	6	0.82	19.4 (4.1)	6–30
Kognitiv	6	0.79	18.1 (3.8)	6–30
Hissiy	6	0.85	17.3 (4.5)	6–30
Xulq-atvor	6	0.77	18.7 (3.9)	6–30
Jismoniy	6	0.74	16.2 (4.2)	6–30
STI Umumiy	30	0.88	89.7 (17.1)	30–150

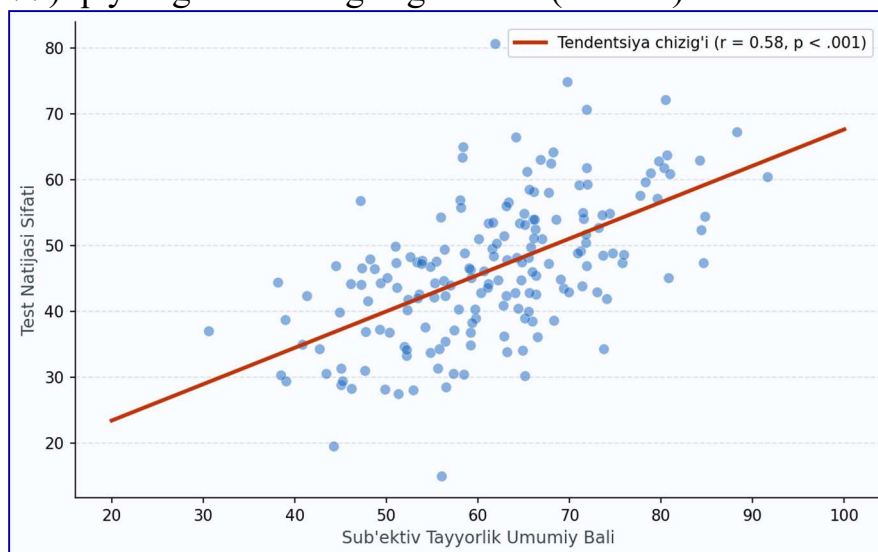
Tajriba vanazorat guruhlarida sub'yektiv tayyorlik komponentlari bo'yicha o'rtacha ballar ($M \pm SD$) taqsimoti quyidagicha natijalar berdi (1-shakl).



1-shakl. Guruhlar o'rtasida Sub'yektiv tayyorlik komponentlari bo'yicha farq

Umumiy STI bo'yicha effekt o'lchami $d = 0.73$ o'rtacha - katta amaliy ahamiyatni ko'rsatdi. Eng kuchli farqlar motivatsion ($d = 0.87$) va xulq-atvor ($d = 0.85$) komponentlarida kuzatildi.

Sub'yektiv tayyorlik va test natijasi sifati orasidagi korrelyatsiyali munosabat ($N=177$) quyidagi ko'rinishga ega bo'ldi (2-shakl).



2-rasm. Sub'yektiv tayyorlik va test natijasi sifati orasidagi korrelyatsion munosabat

Hissiy tayyorlik bali test xavotiri ko'rsatkichi bilan kuchli teskari korrelyatsiya ($r = -.62$, $p < .001$) ko'rsatdi. Bu kutilgan yo'nalishda: hissiy tayyorligi yuqori sinaluvchilarda test xavotiri pastroq.

Muhokama. Ushbu tadqiqot psixologik test jarayoniga sinaluvchilarning Sub'yektiv tayyorligini birinchi marta tizimli empirik tekshiruv ob'ekti sifatida o'rganib, uchta asosiy natijaga erishdi.

Besh komponentli tuzilma, ya'ni CFA besh omilli modelning ma'lumotlarga yaxshi mos kelishini ko'rsatdi. Bu Zeidnerning yagona omilli test xavotiri modelidan farqli, ko'p o'lchovli yondashuvning zarurligini isbotlaydi. Motivatsion va kognitiv komponentlarning mustaqilligi amaliy jihatdan muhim: psixolog sinaluvchining nafaqat tashvish darajasini, balki test maqsadiga ichki motivatsiyasini va test formati haqidagi bilim darajasini ham alohida baholashi kerak.

$d = 0.73$ effekt o'lchami aralashuvning amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Trening eng kuchli ta'sirni motivatsion ($d = 0.87$) va xulq-atvor ($d = 0.85$) komponentlarida ko'rsatdi. Bu Naveh-Benjaminning kognitiv-xulq-atvor aralashuv natijalari bilan mos keladi, ammo faqat tashvishni kamaytirish bilan cheklanmay, barcha besh komponentni rivojlantirishga yo'naltirilgan trening samaradorligi birinchi marta ko'rsatildi.

$r = 0.58$ korrelyatsiya Banduraning o'z-samaradorlik nazariyasi nuqtai nazaridan talqin qilinishi mumkin. Sub'yektiv tayyorlik - bu "psixologik testni muvaffaqiyatli o'tayolaman" degan ishonch tizimining ko'rinishi. Biroq korrelyatsiya to'liq emas ($r < 1.0$), bu tayyorlikni oshirish maqsadi "natijani sun'iy oshirish" emas, balki "o'lchov xatosini kamaytirish" deb tushunilishi lozimligini ko'rsatadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot psixologik test jarayoniga sinaluvchilarning Sub'yektiv tayyorligi tashxislash natijalarining sifatiga sezilarli ta'sir qiluvchi, o'lchanishi mumkin bo'lgan besh komponentli konstrukt ekanligini empirik jihatdan isbotladi.

Nazariy jihatdan Sub'yektiv tayyorlik - test xavotiridan kengroq, besh komponentli konstrukt. Psixologik tashxislash nazariyasiga yangi o'lchov o'zgaruvchisi taklif etildi. Metodologik jihatdan STI (30 band, $\alpha = 0.88$) tashxislash amaliyotida qo'llash uchun etarli psixometrik ko'rsatkichlarga ega validlashtirilgan vosita sifatida taqdim etildi. Amaliy jihatdan to'rt sessiyali tayyorgarlik treningi Sub'yektiv tayyorlikni sezilarli oshiradi ($d = 0.73$) va bu o'zgarish test natijasi sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Klinik va ta'lim amaliyotida tashxislashdan oldin qisqa tayyorgarlik aralashuvi qo'llash tavsiya etiladi.

Kelajak tadqiqotlar uchun STI ni turli yosh guruhlari va klinik populyatsiyalarda tekshirish, uzoq muddatli ta'sirni longitudinal dizaynda o'rganish, mediator va moderator o'zgaruvchilarni aniqlash tavsiya qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.
2. Hu, L., & Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1–55.
3. Mahoney, M.J., & Avenier, M. (1987). Psychology of the elite athlete: An exploratory study. *Cognitive Therapy and Research*, 1(2), 135–141.
4. McDonald, A.S. (2001). The prevalence and effects of test anxiety in school children. *Educational Psychology*, 21(1), 89–101.
5. Naveh-Benjamin, M., McKeachie, W.J., & Lin, Y.G. (1987). Two types of test-anxious students. *Journal of Educational Psychology*, 79(4), 391–395.
6. Normatov, Sh.H., & Rahimov, O.K. (2022). Psixologik tashxislashda sinaluvchi omili. *Psixologiya va Hayot*, 14(2), 8–19.
7. Spielberger, C.D. (1980). *Test Anxiety Inventory*. Consulting Psychologists Press.
8. Weinstein, C.E., & Mayer, R.E. (1986). The teaching of learning strategies. In M.C. Wittrock (Ed.), *Handbook of Research on Teaching* (3rd ed., pp. 315–327). Macmillan.
9. Yusupova, D.T. (2019). Test xavotiri o'lchovi (TAI) ning o'zbek tilida adaptatsiyasi. *O'zbekiston Psixologiya Jurnal*, 8(1), 12–24.
10. Zeidner, M. (1998). *Test anxiety: The state of the art*. Plenum Press.
11. Usmanov S. A., Qarshiboyev S. A., Hatamov S. M. A Combinatorial Approach to Determining the Place of Psychology in The Classification of Sciences //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2025. – T. 5. – №. 05. – C. 316-320.
12. Arakulov, G. (2026, March). SOCIAL-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF AGGRESSIVENESS IN ADOLESCENCE. In *Scientific practical conference* (Vol. 1, No. 3, pp. 434-436).
13. Norbekova, B., Komilova, A., Arakulov, G., & Adilova, M. (2024, June). Formation of Network Attack Detection System Architecture. In *International*

Conference on Inventive Communication and Computational Technologies (pp. 431-440). Singapore: Springer Nature Singapore.

14. Yuldashev, S., & Arakulov, G. (2023). ETHNOPSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN FAMILY DISPUTES. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, (Special Issue)*, 81-88.

15. Usmanov S. A. Features Implementing European Credit and Modular System at Higher Education Institutions of Uzbekistan // *Eastern European Scientific Journal*. – 2019. – №. 1.

SHAXSNING MOTIVATSION SOHASI VA EHTIYOJLAR IYERARXIYASI

Julmatova Saodat Jur'atjon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti Dotsent v.b.

Annotatsiya: Ushbu matnda shaxsning motivatsion sohasi va ehtiyojlar iyerarxiyasining psixologik tabiatiga oid nazariy qarashlar tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida inson xulq-atvorini harakatga keltiruvchi ichki drayvlar va Abraham Maslou tomonidan taklif etilgan ehtiyojlar tizimi yotadi. Maqolada motivatsiyaning shaxs kamolotidagi o'rni, ehtiyojlarning quyi darajadan yuqori bosqichga ko'tarilish qonuniyatlari va ularning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: motivatsiya, ehtiyojlar iyerarxiyasi, samoaktualizatsiya, shaxs kamoloti, iyerarxik tuzilma, A. Maslou, ichki drayv, psixologik muvozanat.

Inson faoliyatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi motivatsiya hisoblanadi. Motivatsiya insonni ma'lum bir maqsad sari undaydi, uning faoliyatini boshqaradi va yo'naltiradi. Shaxsning motivatsion sohasi insonning ehtiyojlari, qiziqishlari, intilishlari, maqsadlari va qadriyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Psixologiyada motivatsiya masalasi eng muhim mavzulardan biri bo'lib, u inson xulq-atvorini tushuntirishda katta ahamiyatga ega. [5]

Shaxsning motivatsion sohasi — bu insonning faoliyatga bo'lgan ichki va tashqi undovchi omillari tizimidir. Ushbu soha insonning ehtiyojlari, motivlari, qiziqishlari, e'tiqodlari va maqsadlarini o'z ichiga oladi. Motivatsion soha insonning hayotdagi faol pozitsiyasini shakllantiradi hamda uning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi. Motivlar insonni muayyan harakatni amalga oshirishga undaydi. Masalan, bilim olish motivi talabani o'qishga undasa, muvaffaqiyatga erishish motivi insonni mehnat qilishga rag'batlantiradi. Motivlar ichki va tashqi turlarga bo'linadi. Ichki motivlar insonning qiziqishi va ehtiyojlari bilan bog'liq bo'lsa, tashqi motivlar mukofot, maqtov yoki jazodan qochish kabi omillar orqali yuzaga keladi. [2]

Shaxsning motivatsion sohasi — bu insonning faoliyatini, xulq-atvorini va intilishlarini belgilab beruvchi murakkab psixologik tuzilmadir. U nafaqat ongli maqsadlarni, balki ongsiz mayllar, qiziqishlar, e'tiqodlar va qadriyatlarni ham o'z ichiga oladi.

Motivatsiyaning asosiy vazifalari: